

परिशिष्ट - ३

मुलाखात अनुसूची

BARR. BALASAMBH KARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

“माणगांव खेडयातील बदलत्या बेरड समुदायाचा एक समाजशास्त्रीय अभ्यास”

संशोधक : अंबी गोविंद मारूती

मार्गदर्शक : प्रा.डॉ. आर.एन.साळवे

मुलाखत अनुसूची

विभाग १ : परिचयात्मक माहिती

अ. क्र.

१. कुटुंब प्रमुखाचे नाव:
२. वय/वर्ष:
३. लिंग: १. पुरुष २. स्त्री
४. वैवाहिक दर्जा: १. विवाहित २. अविवाहित ३. विधूर
४. विधवा ५. घटस्पोटित
५. धर्म:
६. जात:
७. जात वर्ग: १. भटक्या विमुक्त जाती २. विमुक्त जमाती
८. शैक्षणिक दर्जा: १. निरक्षर २. प्राथमिक ३. माध्यमिक
४. उच्च माध्यमिक ५. पदवी पर्यंत ६. पदव्युत्तर
९. कुटुंबाचा प्रकार: १. संयुक्त कुटुंब २. विभक्त कुटुंब ३. केंद्र कुटुंब
१०. मातृभाषा:
११. कुटुंबातील एकूण सदस्यसंख्या:
१२. कुटुंबातील एकूण पुरुषांची संख्या :
१३. कुटुंबातील एकूण स्त्रीयांची संख्या :
१४. कुटुंबामध्ये सुशिक्षित/साक्षर व्यक्ती आहेत का? १. होय २. नाही
होय असल्यास किती? १. स्त्री २. पुरुष
१५. साक्षर नसल्यास कारणे कोणती? १. गरीबीमुळे २. शारिरीक अपंगत्वामुळे
३. सामाजिक प्रबोधन नसल्यामुळे ४. मानसिक दुर्बलता
१६. तुमची मुले शाळेत जातात का? १. होय २. नाही
१७. होय असल्यास किती? १.१ २.२ ३.३ ४.४ ५.५
१८. नसल्यास कोणती कारणे? १. गरीबीमुळे २. शारिरीक अपंगत्वामुळे
३. सामाजिक प्रबोधन नसल्यामुळे ४. मानसिक दुर्बलता
१९. कुटुंबातील एकूण शाळेत न जाणाऱ्या मुला-मुलींची संख्या
१. मुले २. मुली ३. एकूण
२०. कुटुंबातील अपूर्ण शिक्षण असलेल्या मुला-मुलींची संख्या
१. मुले २. मुली ३. एकूण
२१. कुटुंबातील सदस्यांची व्यवसायविषयक माहिती

३. सामाजिक दर्जा उंचावण्यासाठी
६. तुमचा समुदाय गावाच्या कोणत्या दिशेला राहतो? १. पुर्व २. पश्चिम
३. दक्षिण ४. उत्तर
७. त्यामध्ये काही बदल झाला आहे का? असल्यास कोणता? १. पुर्व २. पश्चिम
३. दक्षिण ४. उत्तर
८. तुम्ही अजूनही पारंपारिक पद्धतीने लग्न करता का? १. होय २. नाही
९. असल्यास कोणते कारण? १. गरीबी २. अज्ञान/अशिक्षितपणा
३. सांस्कृतिक परिस्थिती
१०. नसल्यास कोणते कारण? १. बदलती सामाजिक परिस्थिती २. साक्षरता
३. शिक्षणाचा प्रसार ४. सांस्कृतिक विविधता
११. तुम्ही विवाह वयाच्या कितव्या वर्षी करत होता?
१. स्त्रीचा विवाह वर्ष १. ५-१० २. १०-१५ ३. १५-२० ४. २०-२५
२. पुरुषाचा विवाह वर्ष १. ५-१० २. १०-१५ ३. १५-२० ४. २०-२५
१२. त्याची कारणे कोणती? १. समाजमान्य सामाजिक व्यवस्था २. अशिक्षितपणा
३. अंधश्रद्धा ४. बालविवाह पद्धत
१३. सध्या परिस्थितीत कितव्या वर्षी करता?
१. स्त्रीचा विवाह वर्ष १. ५-१० २. १०-१५ ३. १५-२० ४. २०-२५
२. पुरुषाचा विवाह वर्ष १. ५-१० २. १०-१५ ३. १५-२० ४. २०-२५
१४. त्याची कारणे कोणती? १. बदलती सामाजिक परिस्थिती २. शिक्षणाचा प्रसार
३. नागरीकीकरणाची प्रक्रिया
१५. मुलगीच्या होणाऱ्या तिच्या भावी नवऱ्याबाबत कोणत्या गोष्टींचा विचार केला जातो ?
१. शिकलेला २. नोकरी करणारा
३. शेतकरी ४. व्यवसाय करणारा व उद्योग करणारा
१६. मुलीच्या निवडीबाबत कोणत्या गोष्टीला महत्व देता?
१. शिक्षणाचा दर्जा असलेली २. घरकाम करणारी
३. संस्कारीत असलेली ४. हुंडा देणारी
१७. सद्य परिस्थितीत कोणत्या गोष्टीला महत्व देता?
१. शिक्षणाचा दर्जा असलेली २. घरकाम करणारी
३. संस्कारीत असलेली ४. हुंडा देणारी
१८. लग्न करताना मुलाचा विचार केला जातो का? १. होय २. नाही
१९. नसल्यास कारण कोणते? १. त्यांचा निर्णय योग्य न मानणे २. त्यांना अधिकार नसणे
३. विचार करण्याची क्षमता नसणे (निर्णय घेण्याची कुवत नसणे)
२०. असल्यास कारण कोणते? १. त्यांचा निर्णय योग्य मानणे २. त्यांना अधिकार असणे
३. त्यांच्यात विचार करण्याची क्षमता असणे
२१. पूर्वी तुम्ही मुला-मुलींचे लग्न नात्यांमध्येच करत होता का? १. होय २. नाही
२२. असल्यास का? १. नाती टिकावी म्हणून २. आपली मुलगी आपल्या घरात यावी म्हणून
३. आर्थिक परिस्थिती नसल्यामुळे
२३. नसल्यास का? १. नाती टिकत नाहीत म्हणून २. सतत भांडणे होतात म्हणून

४२. सध्य परिस्थितीत लग्न किती दिवस चालते?

१. १ दिवस २. २ दिवस ३. ३ दिवस
४. ४ दिवस ५. ५ दिवस

४३. का?

१. प्रचलित प्रथा परंपरा २. धार्मिक विधी ३. समाज मान्यता
४. संस्कार विधी ५. शिक्षण प्रसार ६. नागरीकीकरण ७. आधुनिकीकरण

४४. तुमच्या समाजात घटस्फोट रूढ होता का? १. होय २. नाही

४५. होय असल्यास कोणते कारण?

१. समाजमान्यता होती २. कुटुंबातील भांडण तंटा सोडविण्यासाठी
३. वधु-वर पक्षावरील अन्याय दुर करण्यासाठी
४. वधु-वर पक्षांमध्ये एक मेकांतचे विचार जुळत नसल्यामुळे

४६. नसल्यास कोणते कारण?

१. समाजमान्यता नव्हती
२. वधु-वर पक्षांना कोणताही निर्णय घेण्याचा अधिकार नाही.
३. कायद्याचा दंडक असल्यामुळे

४७. सध्य परिस्थितीत घटस्फोट रूढ आहे का? १. होय २. नाही

४८. असल्यास कोणते कारण? १. विचारांचे स्वातंत्र्य नसणे २. कायद्याची मान्यता नसणे

४९. नसल्यास का? १. विचारांचे स्वातंत्र्य नसणे २. कायद्याची मान्यता नसणे

५०. तुमच्यामध्ये घटस्फोटाची पद्धत कशी होती? १. जात पंचायत मार्फत २. कोर्टामार्फत
३. वरपक्षांमार्फत ४. वधुपक्षांमार्फत

५१. सध्य परिस्थितीत कशी आहे?

१. जात पंचायत मार्फत २. कोर्टामार्फत
३. वरपक्षांमार्फत ४. वधुपक्षांमार्फत

५२. घटस्फोटानंतर मुलांची जबाबदारी कोणाकडे होती? १. पतीकडे २. पत्नीकडे

५३. सद्य परिस्थितीत कोणाकडे असते? १. पतीकडे २. पत्नीकडे

५४. तुमच्या समाजात अशिक्षित पुरुष व शिक्षित स्त्रियांच्या विवाहाला मान्यता होती का?

१. होय २. नाही

५५. होय असल्यास कारण कोणते?

१. वधु इच्छेला महत्व होते. २. स्त्री शिक्षणाला मान्यता होते
३. शिक्षित स्त्रियांचे प्रमाण जास्त होते

५६. नसल्यास कारण कोणत? १. वधु इच्छेला महत्व नव्हते. २. स्त्री शिक्षणाला मान्यता
नव्हती ३. शिक्षित स्त्रियांचे प्रमाण कमी

५७. लग्नासाठी किती रू. खर्च करत होता?

१. १००० ते २००० रू. २. २००० ते ३००० रू ३. ३००० ते ५०० रू
४. ५००० ते १०००० रू ५. १०००० ते १५००० रू ६. १५००० ते २०००० रू

५८. का? १. अर्थिक परिस्थिती २. सामाजिक प्रतिष्ठेसाठी

५९. सध्यपरिस्थितीत किती रू खर्च करता?

१. १००० ते २००० रू. २. २००० ते ३००० रू ३. ३००० ते ५०० रू

२. पारंपारीक पध्दतीने जात प्रमुख नेमला जात असे.

८१. सध्य परस्थिती जात प्रमुख आहे का? १. होय २. नाही.
८२. असल्यास कारण कोणते? १. पारंपारीक पध्दतीचे पालन केले जाते.
२. जात प्रमुखाला सर्वोच्च स्थान असणे.
८३. नसल्यास कारण कोणते? १. जात प्रमुखाची अवश्यक्ता नसणे
२. पारंपारीक पध्दती लोक पावली आहे.
८४. तुमची स्वःताची जात पंचायत होती का? १. होय २. नाही.
८५. असल्यास का? १. जात पंचायत महत्वाची मानली जात होती.
२. जात पंचायती मध्ये योग्य निर्णय दिले जात होते.
३. जात पंचायती मुळे समुदयावर नियंत्रण ठेवणे सोपे जात होते.
८६. नसल्यास का? १. जात पंचायत महत्वाची मानली जात नव्हती.
२. जात पंचायतीमध्ये योग्य निर्णय दिले जात नव्हते.
३. पंचायतीमुळे नियंत्रण ठेवले जात नाही.
८७. पुर्वी शेती लग्न, खाजगी गोष्टी बाबत कोणाचे मत विचारात घेत होता का?
१. पत्नी २. मोठा भाऊ ३. लहान मुलगा ४. मोठी मुलगी ५. भाऊ
६. मित्र ७. पाहुणे ८. जात प्रमुख ९. गावचा पुढारी १०. इतर
८८. सध्य परस्थितीत कोणाचे मत विचारात घेता?
१. पत्नी २. मोठा भाऊ ३. लहान मुलगा ४. मोठी मुलगी ५. भाऊ
६. मित्र ७. पाहुणे ८. जात प्रमुख ९. गावचा पुढारी १०. इतर
८९. तुमच्या जातीचे व इतर जातीच्या व्यक्तींमध्ये कधी भांडणे होत होती का? १. होय २. नाही
९०. असल्यास का? १. दुसऱ्या जातीविषयी तिरस्काराची भावना
२. उच्च निच्वतेची भावना
९१. तुमच्या जातीमध्येच कधी भांडणे होत होती का? १. होय २. नाही
९२. असल्यास का? १. जाती-जातीमध्येच शत्रुत्वाची भावना २. भावुबंधकी
३. एकमेकांबद्दलची ईशा
९३. सदय परिस्थितीत भांडणे होतात का? १. होय २. नाही
९४. असल्यास का? १. जाती-जातीमध्येच शत्रुत्वाची भावना २. भावुबंधकी
३. एकमेकांबद्दलची ईशा
९५. तुमच्या समुदायात मुलांना दत्तक घेण्याची प्रथा होती काय? १. होय २. नाही
९६. असल्यास का? १. कुटुंबाचा उत्तराधिकारी असावा म्हणून
२. वृद्धापकाळी कुणीतरी काळजी घेणारा असावा म्हणून
९७. सदय परिस्थितीत दत्तक घेण्याची प्रथा आहे काय? १. होय २. नाही
९८. असल्यास का? १. कुटुंबाचा उत्तराधिकारी असावा म्हणून
२. वृद्धापकाळी कुणीतरी काळजी घेणारा असावा म्हणून
९९. सध्या गावात कशाची गरज आहे असे तुम्हाला वाटते?
१. पाणीपुरवठा २. रस्ते ३. लाईट ४. बस ५. गटारे ६. इतर
१००. तुम्हाला गाव सोडून शहरात जावून रहावेसे वाटते का? १. होय २. नाही

१. स्वतः २. वाटयाने करून घेत होता ३. इतरांकडून ४. नातलग
१७. दुसऱ्याकडून करून घेत असाल तर का? १. शेती करायला न येण २. शेती करण्यासाठी वेळ नसणे ३. शेती करण्यासाठी मनुष्यबळ उपलब्ध नसणे
१८. सदय परिस्थितीत कोण शेती करते?
१. स्वतः २. वाटयाने करून घेत होता ३. इतरांकडून ४. नातलग
१९. तुम्ही दुसऱ्यांची जमीन करावयास घेत होता का? १. होय २. नाही
२०. असल्यास का? १. स्वतःची जमीन नसणे २. शेती करणे आवडते ३. दुसरा पर्याय नाही म्हणून
२१. सदय परिस्थिती घेता का? १. होय २. नाही
२२. असल्यास का? १. स्वतःची जमीन नसणे २. शेती करणे आवडते ३. दुसरा पर्याय नाही म्हणून
२३. तुम्ही जनावरे पाळत होता का? १. होय २. नाही
२४. असल्यास का? १. शेतीला जोडव्यवसाय असावा म्हणून २. जनावरे पाळणे आवडते म्हणून ३. उत्पन्न मिळते म्हणून
२५. नसल्यास का? १. जनावरांची सोय होत नाही म्हणून २. पुरेसा वेळ नसल्यामुळे ३. जनावरे पाळणे आवडत नसल्यामुळे
२६. सदय परिस्थितीत पाळता का? १. होय २. नाही
२७. असल्यास का? १. शेतीला जोडव्यवसाय असावा म्हणून २. जनावरे पाळणे आवडते म्हणून ३. उत्पन्न मिळते म्हणून
२८. नसल्यास का? १. जनावरांची सोय होत नाही म्हणून २. पुरेसा वेळ नसल्यामुळे ३. जनावरे पाळणे आवडत नसल्यामुळे
२९. कोणकोणती जनावरे पाळता?
१. बैल २. म्हैस ३. गाय ४. शेळ्या ५. मेढ्या ६. रेडा
३०. शेतीचा विकास करण्यासाठी काय काय करत होता?
१. शेतीचा कस सुधारण्यासाठी २. सुधारित बी.—बीयाणे ३. विकसीत तंत्रज्ञान
३१. सदय परिस्थितीत काय काय करता?
१. शेतीचा कस सुधारण्यासाठी २. सुधारित बी.—बीयाणे ३. विकसीत तंत्रज्ञान
३२. तुम्ही सहकारी सोसायटीचे सदस्य होता का? १. होय २. नाही
३३. असल्यास का? १. सोसायटीमधील सुविधांचा फायदा घेण्यासाठी २. सोसायटीमधील अधिकार जाणून घेण्यासाठी ३. आवड होती म्हणून
३४. नसल्यास का? १. आवड नाही म्हणून २. अधिकार जाणून घेण्याची आवश्यकता नाही म्हणून
३६. सदय परिस्थितीत सहकारी सोसायटीचे सदस्य आहात का? १. होय २. नाही
३७. असल्यास का? १. सोसायटीमधील सुविधांचा फायदा घेण्यासाठी २. सोसायटीमधील अधिकार जाणून घेण्यासाठी ३. आवड होती म्हणून
३८. नसल्यास का? १. आवड नाही म्हणून २. अधिकार जाणून घेण्याची आवश्यकता नाही म्हणून
३९. तुम्ही कर्ज घेतले होते का? १. होय २. नाही
४०. असल्यास कशासाठी? १. घर बांधण्यासाठी २. लग्न करण्यासाठी ३. जमिन घेण्यासाठी

८. धार्मिक विधीचा हेतु काय? १. मनः शांती २. इच्छा पूर्ती ३. इतर लोक भेटण्यासाठी
९. तुम्ही धार्मिक विधीत बळी देत होता काय? १. होय २. नाही
१०. असल्यास का? १. देवाला प्रसन्न करण्यासाठी. २. मनोकामना पूर्ण होण्यासाठी.
३. नवस फेडण्यासाठी.
११. सद्य परिस्थितीत देता का? १. होय २. नाही
१२. असल्यास का? १. देवाला प्रसन्न करण्यासाठी २. मनोकामना पूर्ण होण्यासाठी
३. नवस फेडण्यासाठी
१३. कोणकोणत्या प्राण्यांचा बळी देत होता? १. कोबडा २. बकरी ३. रेडा ४. म्हैस
१४. सद्य परिस्थितीत कोणत्या प्राण्यांचा बळी देता? १. कोबडा २. बकरी ३. रेडा ४. म्हैस
१५. पूर्वी तुमच्या समुदायाचे मंदिर होते का? १. होय २. नाही
१६. असल्यास का? १. समुदायातील लोकांच्या अडीअडचणी सोडविण्यासाठी
२. समुदायामध्ये एकात्मतेची भावना वाढविण्यासाठी
१७. सद्य परिस्थितीत तुमच्या समुदायाचे मंदिर आहे का? १. होय २. नाही
१८. असल्यास का? १. समुदायातील लोकांच्या अडीअडचणी सोडविण्यासाठी
२. समुदायामध्ये एकात्मतेची भावना वाढविण्यासाठी
१९. जादु टोण्यावर, भुतप्रेत, आत्मा यावर विश्वास ठेवत होता काय? १. होय २. नाही
२०. सद्य परिस्थितीत ठेवता का? १. होय २. नाही
२१. पूर्वी काळी जादु, पांढरी जादुचा वापर करत होता का? १. होय २. नाही
२२. असल्यास का? १. आपल्या शत्रुवर मात करण्यासाठी २. भुतप्रेत आत्मा यांपासून
रक्षण करण्यासाठी ३. कोणत्याही कामामध्ये यशस्वी होण्यासाठी
२३. सद्य परिस्थितीत जादूचा वापर करता का? १. होय २. नाही
२४. असल्यास का? १. आपल्या शत्रुवर मात करण्यासाठी २. भुतप्रेत आत्मा यांपासून
रक्षण करण्यासाठी ३. कोणत्याही कामामध्ये यशस्वी होण्यासाठी
२५. धर्मांमध्ये स्त्रियांची भूमिका काय होती? १. उच्च २. निच्च ३. समान
२६. सद्य परिस्थितीत कशी आहे? १. उच्च २. निच्च ३. समान
२७. मंगलदाई/ईस्ट म्हणून पूर्वी कोणाला मान देत होता? १. वृक्ष २. प्राणी ३. पक्षी
२८. सध्या कोणाला मान देता? १. वृक्ष २. प्राणी ३. पक्षी
२९. मुलांना धार्मिक बाबींविषयीची माहिती द्यावीसी वाटते का? १. होय २. नाही
३०. असल्यास का? १. धर्माबद्दल पूर्ण माहिती असावी म्हणून २. पारंपारिक पद्धतींचे
पालन करावे म्हणून ३. धर्माबद्दल आस्था राखावी म्हणून
४. धर्मांमुळे सुसमाधान लाभते म्हणून
३१. नसल्यास का? १. पारंपारिक पद्धतीचे खंडण करण्यासाठी
२. धर्मांमुळे पसरलेल्या अंधश्रद्धा दूर करण्यासाठी

मनोरजन – करमणूक रिकामा वेळ

१. तुम्हाला कामातून रिकामा वेळ मिळत होता का? १. होय २. नाही
२. नसल्यास का? १. कामे भरपूर असल्यामुळे २. इतर ठिकाणी नोकरी करत असल्यामुळे

३. नविन कपडे कधी वापरत होता?
१. जुनी खराब झाल्यानंतर २. लग्नाच्या वेळी ३. सणाच्या वेळी
४. सद्य परिस्थितीत कधी वापरता?
१. जुनी खराब झाल्यानंतर २. लग्नाच्या वेळी ३. सणाच्या वेळी
५. आंतरूण— पांघरूण कोणत्या प्रकारचे वापरत होता?
१. घोंगडी २. शाल ३. चादर ४. गोधडी ५. रग ६. वाकळ
६. सद्य परिस्थितीत कोणते वापरता?
१. घोंगडी २. शाल ३. चादर ४. गोधडी ५. रग ६. वाकळ
७. पूर्वी कोणत्या प्रकारचे दागिणे वापरत होता?
१. मंगळसुत्र २. पाटल्या ३. बेण ४. फुले ५. साज
६. अंगठी ७. रिंगा ८. नथ ९. जोडवी १०. भोरमाळ
८. सद्य परिस्थितीत कोणते वापरता?
१. मंगळसुत्र २. पाटल्या ३. बेण ४. फुले ५. साज
६. अंगठी ७. रिंगा ८. नथ ९. जोडवी १०. भोरमाळ
९. पूर्वी लग्नात/सणाला कोणते दागिणे वापरता?
१. मंगळसुत्र २. पाटल्या ३. बेण ४. फुले ५. साज
६. अंगठी ७. रिंगा ८. नथ ९. जोडवी १०. भोरमाळ
१०. सद्य परिस्थितीत कोणते वापरता?
१. मंगळसुत्र २. पाटल्या ३. बेण ४. फुले ५. साज
६. अंगठी ७. रिंगा ८. नथ ९. जोडवी १०. भोरमाळ

शैक्षणिक विषयीची माहिती

१. पूर्वी शिक्षणाबद्दल तुमचे मत काय होते? १. योग्य २. अयोग्य
२. अयोग्य असल्यास का? १. शिक्षणामुळे कोणताच फायदा होत नाही २. शिक्षणाला जास्त खर्च येतो ३. शिक्षणामुळे सुशिक्षित बेकारीमध्ये वाढ होते.
३. योग्य असल्यास का? १. शिक्षणामुळे व्यक्तींचा सर्वांगीण विकास होतो.
२. शिक्षणामुळे व्यक्तीला आपल्या हक्कांची अधिकारांची जाणिव होते.
३. शिक्षणामुळे व्यक्ती आपला दर्जा सुधारू शकते.
४. सद्य परिस्थितीत कांय मत आहे? १. योग्य २. अयोग्य
५. अयोग्य असल्यास का? १. शिक्षणामुळे कोणताच फायदा होत नाही २. शिक्षणाला जास्त खर्च येतो ३. शिक्षणामुळे सुशिक्षित बेकारीमध्ये वाढ होते.
६. योग्य असल्यास का? १. शिक्षणामुळे व्यक्तींचा सर्वांगीण विकास होतो.
२. शिक्षणामुळे व्यक्तीला आपल्या हक्कांची अधिकारांची जाणिव होते.
३. शिक्षणामुळे व्यक्ती आपला दर्जा सुधारू शकते.
७. पूर्वी तुम्ही तुमच्या मुलांच्या शिक्षणाला मान्यता देत होता का? १. होय २. नाही
८. नसल्यास का? १. शिक्षणामुळे कोणताच फायदा होत नाही २. शिक्षणाला जास्त खर्च येतो ३. शिक्षणामुळे सुशिक्षित बेकारीमध्ये वाढ होते.

२५. तुमच्या मते समाजातील स्त्री/मुलगी (कोणत्या रितीने) उपयोगी पडते का?
१. होय २. नाही
२६. कोणत्या रितीने? १. मोठा अधिकारी बनून २. मोठा नेता बनून.
३. सुसंस्कारीत कर्तृत्ववान आदर्श व्यक्ती बनून.
२७. तुमच्या मते शिक्षण घेतल्यामुळे जीवन सुखी बनू शकेल का? १. होय २. नाही
२८. नसल्यास का? १. शिक्षणामुळे व्यक्ती अहंकारी स्वार्थी बनतो
२. शिक्षणामुळे फक्त आर्थिक हित व्यक्ती पाहते.
३. शिक्षणामुळे एक व्यक्ती दुसऱ्या व्यक्तीला कमी लेखते.
२९. असल्यास कसे?
१. व्यक्ती शिक्षणाचा आपल्या जीवनात सर्व क्षेत्रात योग्य वापर करते.
२. शिक्षणामुळे व्यक्ती येणाऱ्या अडचणीवर मात करते.

राजकीय जीवनाविषयीची माहिती

१. पूर्वी तुमच्या समाजातील लोक गावच्या ग्रामपंचायतीमध्ये होते काय? १. होय २. नाही
२. नसल्यास कोणते कारण? १. तुमच्या लोकांना प्रवेश नव्हता २. तुमच्या लोकांना आवड
नाही ३. अज्ञानी असल्यामुळे
३. सद्य परिस्थितीत आहेत काय? १. होय २. नाही
४. नसल्यास कोणते कारण? १. तुमच्या लोकांना प्रवेश नव्हता २. तुमच्या लोकांना आवड
नाही ३. अज्ञानी असल्यामुळे
५. तुमच्या समुदायातील स्त्री ग्रामपंचायतीमध्ये सदस्य होती का? १. होय २. नाही
६. नसल्यास कोणते कारण? १. स्त्रीयांना ग्रामपंचायतीमध्ये प्रवेश नव्हता
२. आवड नसल्यामुळे ३. अज्ञानी असल्यामुळे
७. ग्रामपंचायतीने तुमच्यासाठी कोणकोणती कामे केलेली होती?
१. पाण्याची सोय २. दिवाबत्तीची सोय
३. गटारांची सोय ४. रस्त्यांची सोय
८. सध्या कोणकोणती कामे केलेली आहेत?
१. पाण्याची सोय २. दिवाबत्तीची सोय
३. गटारांची सोय ४. रस्त्यांची सोय
९. तुमच्या गावात सरकारी योजना राबविलेल्या गेल्या होत्या का? १. होय २. नाही
१०. नसल्यास का? १. भ्रष्टाचारी प्रशासन व्यवस्था २. योजना जाहिर झाल्या नव्हत्या
११. सद्य परिस्थितीत कोणत्या योजना राबविल्या गेल्या होत्या
१. इंदिरा गांधी निवास योजना २. ग्रामीन भूमिहिन योजना
३. घरकुल योजना ४. वीस कलमी संजय गांधी निराधार योजना
१२. तुमच्या मते नेतृत्व करण्यासाठी कोणती पात्रता असावी?
१. सुशिक्षित २. धाडसी ३. प्रामाणिक ४. कर्तृत्ववान
१३. तुम्हाला राजकारणामध्ये आवड होती का? १. होय २. नाही
१४. नसल्यास कोणते कारण? १. राजकारणासंबंधी नाही कळत नसल्यामुळे.

३.कामातुन वेळ मिळत नसल्यामुळे

७. सद्य परिस्थितीत बघता का? १. होय २. नाही
८. वर्तमानपत्र वाचता का? १. होय २. नाही
९. नसल्यास कोणते कारण? १.वाचता येत नसल्यामुळे २.वर्तमानपत्र मिळत नसल्यामुळे
३.वर्तमानपत्र वाचणे आवडत नसल्यामुळे ४.वेळ मिळत नसल्यामुळे
१०. सद्य परिस्थितीत वर्तमानपत्र वाचता का? १. होय २. नाही
११. रेडिओ, वर्तमानपत्रे, मासिके नसेल तर कोठे ऐकता, वाचत होता?
१. हॉटेल २.शेजारी ३. वाचनालय ४. ग्रामपंचायत
१२. सद्य परिस्थितीत कोठे वाचता?
१. हॉटेल २.शेजारी ३. वाचनालय ४. ग्रामपंचायत
१३. पूर्वी तुमच्या गावात वाचनालय होते का? १. होय २. नाही
१४. नसल्यास का? १. सुशिक्षितांची संख्या कमी असल्यामुळे २. वाचनालयाची
उपलब्धता होत नसल्यामुळे ३. वाचनालयाची आवड नसल्यामुळे
१५. सद्य परिस्थितीत आहेत का? १. होय २. नाही
१६. पूर्वी तुमच्या गावात वाहनांचे दळण-वळण होत होते का? १. होय २. नाही
१७. नसल्यास का? १.दळण-वळणाच्या सोयी नसल्यामुळे
२.भौगोलिक परिस्थिती नसल्यामुळे
१८. सद्य परिस्थितीत होत का? १. होय २. नाही
१९. पूर्वी तुम्ही तालुक्याच्या ठिकाणी जात होता का? १. होय २. नाही
२०. असल्यास का? १.काम असल्यामुळे २.बाजारासाठी ३.इतर व्यक्तींना भेटण्यासाठी
२१. नसल्यास का? १. काम असल्यामुळे २. सतत जाणे आवडत नसल्यामुळे
२२. सद्य परिस्थितीत जाता का? १. होय २. नाही
२३. तुमच्या समुदायाचे शिक्षाचे स्वरूप कसे होते? १.गंभीर २. सर्वसाधारण
२४. सद्य परिस्थितीत कसे आहे? १.गंभीर २.सर्वसाधारण ३.गुन्ह्याचे स्वरूप पाहून
२५. तुम्ही कोर्टामध्ये न्याय मागण्यासाठी गेला होता का? १. होय २. नाही
२६. असल्यास कारण कोणते? १. भांडण झाल्यामुळे २. तुमच्यावर अन्याय झाल्यामुळे
३. तुमच्याविरोध तक्रार केल्यामुळे
२७. सद्य परिस्थितीत गेला होता का? १. होय २. नाही
२८. तुमचा नागरी जीवनासंबंधी दृष्टीकोन कसा आहे? १. चांगला २. वाईट
२९. वाईट असल्यास का? १.नागरी जीवन अत्यंत गुंतागुंतीचे आहे.
२. नागरी जीवनामध्ये सभायोजन साधणे कठीण जाते.
३. नागरी जीवनामध्ये मानवतेची भावना आढळत नाही.
३०. पूर्वी तुम्ही सामान्य सांस्कृतिक कार्यक्रमांमध्ये सहभागी होत होता का? १.होय २.नाही
३१. नसल्यास का? १. आवड नसल्यामुळे २. वेळ मिळत नसल्यामुळे
३. कार्यक्रम होत नसल्यामुळे
३२. सद्य परिस्थितीत होता का? १. होय २. नाही
३३. तुमच्या मते धार्मिक व्यवहार, सण, उत्सव कार्यक्रम याबाबतच्या दृष्टिकोनामध्ये
सद्यपरिस्थितीत बदल झाला आहे का? १. होय २. नाही